

MUHAFAZAKÂR DÜŞÜNCENİN MEDENİYET MEFHUMUNA BAKIŞI: NECİP FAZIL KISAKÜREK ÖZELİNDE BİR ÇALIŞMA

Hazan Güler*

Öz

Bu çalışma, Türk muhafazakâr söyleminde medeniyet algısının anlamlandırılması ve medeniyetin sahip olduğu kritik konunun Necip Fazıl Kısakürek figürü üzerinden değerlendirilmesini içermektedir. Çalışma kapsamında Osmanlı son döneminde başlayan modernizasyon sürecinin, Cumhuriyet'e uzanan seyrinde, muhafazakâr düşünce stiline etkileri incelenmiştir. Muhafazakârlığın mihenk taşlarından olan medeniyet nosyonunun süreç içinde farklı siyasal mekanizmalar karşısında buhrana sürüklenen yapısı, çalışma boyunca Kısakürek fikriyatına referansla tartışılmıştır. Çalışma genelinde medeniyet söyleminin Türk muhafazakârlığı için ne anlama geldiği, Türk siyaset geleneğinde muhafazakâr düşüncenin medeniyet algısına nasıl hizmet ettiği ve Necip Fazıl Kısakürek'in söz konusu medeniyet algısında nasıl ve niçin kritik bir figür olduğu gibi sorular yanıtlanmaya çalışılmıştır. Muhafazakâr düşüncenin hem Batı'da hem de Türkiye'deki köklerinin teorik bir çerçevede ele alınmasının ardından, medeniyet söylemine sayısız katkı sunan Necip Fazıl Kısakürek'in eserleri içerik analizi yöntemiyle incelenmiştir. Bir kültürlenme hareketi olarak öne çıkan ve ilerleyen süreçte Türk siyasal hayatının, özellikle de sağ siyaset geleneğinin, önemli referanslarından biri haline gelen muhafazakâr düşüncenin medeniyeti nasıl konumlandığı günümüz siyasetine de yapılan atıfla gözler önüne serilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Muhafazakârlık, medeniyet, Necip Fazıl Kısakürek, modernleşme, siyaset, değişim

A PERSPECTIVE OF CONSERVATION THOUGHT TO CIVILIZATION: A STUDY ON NECİP FAZIL KISAKUREK

Abstract

This study includes understanding the perception of civilization in Turkish conservative discourse and evaluating the critical position of civilization on the figure of Necip Fazıl Kısakürek. In this study, the effects of the modernization process, which started in the last period of the Ottoman Empire, on the conservative thought style in the course of the Republic are examined. The structure of civilization, which is one of the milestones of conservatism and which is dragged into the crisis in the face of different political mechanisms in the process, has been discussed with reference to the ideas of Necip Fazıl Kısakürek. Questions such as what does civilization discourse mean for Turkish conservatism in general, how does conservative thought in the Turkish political

Makale Gönderim Tarihi: 25.09.2018, Kabul Tarihi: 23.12.2018

Doi: 10.26791/sarkiat.463620

* Arş. Gör., Kırıkkale Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi, hazanguler@kku.edu.tr

ORCID ID: orcid.org/0000-0002-6491-0797

tradition serve the perception of civilization and why; how does Necip Fazıl Kısakürek's figure become a critical reference in this perception of civilization has been tried to be answered. After handling the origins of conservative thought both in the West and in Turkey through a theoretical perspective, the works of Necip Fazıl Kısakürek, who made numerous contributions to the discourse of civilization, have been analysed by content analysis method. It has been tried to reveal with the reference to today's politics how the conservative thought, which became prominent as a culturing movement and which later became one of the important references of Turkish political life, especially the right political tradition, positioned the civilization.

Keywords: Conservatism, civilization, Necip Fazıl Kısakürek, modernization, politics, change

GİRİŞ

Muhafazakârlık; siyasal algıya geleneksel ve sosyal birtakım öğelerin korunması talebi ile hizmet eden, Türk siyasal hayatında da kendine sıklıkla atıfta bulunulan önemli bir dünya görüşüdür. Muhafazakârlığın değişim karşısındaki tutumu, toplumun mazisinde bulunan yerleşik durumları devam ettirme gayesinden kaynaklanmakta ve bu nedenle ideolojik tutum, yer aldığı kültürün sosyolojik yapısına göre kendini şekillendirmektedir.

Türk muhafazakârlığı da, kendine has özellikleri ile Türk-İslam medeniyeti üzerinden toplumsal mirasın devamlılığını amaçlayan bir siyasal-kültürel pozisyon olarak karşımıza çıkar. Bu şekliyle Türk muhafazakârlığı, bünyesinde pek çok gerilimi barındıran, olumlu ve olumsuz referanslarla Türk siyasal hayatında hep kritik bir yer kaplayan sosyal ve politik bir doktrin olmuştur. Muhafazakâr düşüncenin Türk siyasetinde edindiği rol, hem söz konusu politik alanı anlamak hem de muhafazakârlığın medeniyet bağlamında bir okumasını yapmak için son derece önemlidir.

Muhafazakârlığın korumaya çalıştığı en temel alan, içinde bulunduğu toplumun ortak değerleri ve kültürel kodları olmuştur. Bu noktada medeniyet mefhumu da muhafazakâr bir tutumdan bağımsız düşünülemez. Muhafazakâr düşüncenin beslendiği tarih, gelenek, dil, din, otorite, aile, cemaat, milli şuur gibi faktörler bir bütün halinde medeniyetin de bağlayıcılarıdır. O halde medeniyet örgüsünün muhafazakâr bir korumacılığa, muhafazakârlığın da ikamesi için medeniyet olgusuna ihtiyaç duyduğu söylenebilir. Türk muhafazakârlığı da bu kapsamda medeniyetin korumacılığı misyonunu üstlenmiş; önemli referans noktalarından birisi haline gelmiştir.

Necip Fazıl Kısakürek özelinde ele alınacak olan medeniyet söyleminin muhafazakâr düşünce için anlamını ortaya koymak, çalışmanın ana çerçevesini oluşturmaktadır. Kısakürek, düşünce hayatı boyunca Türk-İslam medeniyetine yaptığı vurguyla muhafazakâr duruşun sembolü haline gelmiştir. Kendisini böylesine anlamlı kılan, şekillendirdiği Doğu ve İslam kökenli, gelişme yanlısı medeniyet diskuru ile muhafazakârlığın genel seyrine yön veren isimlerin başında geliyor olmasıdır. Dolayısıyla muhafazakârlığın politik bir konum kazanmasında da etkili olan Kısakürek, çalışmanın yönlendirici figürü olarak belirlenmiştir.

Çalışma, 'Türk siyasal duruşunda muhafazakâr algı ve medeniyet unsuru' ile 'Necip Fazıl Kısakürek örneği üzerinden medeniyet davası' şeklinde iki ana bölümden oluşmaktadır. Türk siyasal hayatında muhafazakârlığın tarihsel seyrini kavramayı hedefleyen ilk bölüm, öncelikle bir karşı devrim anının ürünü olan siyasal muhafazakârlığın Batı'daki oluşum sürecini işlemektedir. Muhafazakârlığın siyaset

söyleminde kendisine başvurulmuş bir aktör halini almasını sağlayan etmenleri ve bunu destekleyen Batılı düşünürleri ele almak Türk muhafazakârlığının sınırlarını anlamak adına faydalı olarak görülmüştür. Muhafazakâr düşüncenin Batı'daki kısa tarihinin ardından, Türkiye'de muhafazakârlığın genel anlamı Osmanlı-Türk modernleşmesi kapsamında tahlil edilmiştir. Bu noktada muhafazakâr düşünce adına hassas bir dönüm noktası teşkil eden Cumhuriyet dönemine gelindiğinde, muhafazakâr çevrelerde medeniyetin devamlılığı hususunun önem kazandığı üzerinde durulmuştur. Muhafazakârlığın kurucu modern aygıtı yönelik söylemlerini medeniyet üzerinden geliştirdiği bu dönemde medeniyetin birer parçası olan din ve geleneğin bu yenilikçi rejim karşısında direnişi de çalışma kapsamında değerlendirilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde ise ana figür olarak belirlenen Kısakürek'in fikriyatı ve yazını üzerinden söylem analizi metoduyla muhafazakârlığın medeniyet meselesi incelenmiştir. Necip Fazıl Kısakürek'e dair bir inceleme, kendisinin Türk sağ geleneği ve günümüz politik aktörlerine kaynaklık ediyor olmasından ötürü de son derece önemlidir. İşte bu nedenle bu çalışma, Kısakürek üzerinden muhafazakâr düşüncenin söz konusu koruma ve geliştirme nosyonunun günümüz siyasal arenasına nasıl yansıtıldığına dair bazı ipuçları vermeyi de hedeflemektedir.

1. Türk Siyasal Hayatında Muhafazakârlık ve Medeniyet Algısı

1.1. Muhafazakârlığın Kökleri ve Gelişimi

Bir ideoloji, bir dünya görüşü, siyasal bir doktrin, düşünce üslubu veya bir felsefe olmak üzere pek çok tanımlamaya sahip muhafazakârlık, tutum ve davranış seti çerçevesinde çok daha gerilere götürülebilirse de siyasal alanda önemini ancak 19. yüzyılda dünya siyasal rejimine getirilen büyük değişimlerin ardından kazanmıştır. Muhafazakârlığın en genel ifade ile eski ve yerleşik durumu koruma, muhafaza etme eğilimi içinde olduğu anlaşılır. Ancak siyasal olarak ortaya çıktığı zamandan bu yana farklılık gösterdiği ve hatta korumaya çalıştığı hali hazırda var olan şeylerin/durumların dahi zaman içinde değişime uğradığı görülmüştür.

“Her şeyi bilinçsizce korumaya çalışan gericilikle, bazı şeyleri bilinçli bir şekilde korumaya çalışan muhafazakârlık farklı şeylerdir. Ve bu ikisi arasındaki çelişki muhafazakârlığın tarihsel sürekliliğe teslimiyetinden doğar.” (Çiğdem, 1997, 32)

Muhafazakârlık pek çok tarihsel momentte ve coğrafyada karşımıza çıkmasına ve ortak kaygılar taşımasına rağmen, mahkûm ettiği koşullar bakımından farklı toplumlarda farklı özellikler taşıyabilir, farklı sonuçlara yol açabilir. Tarihin önemli anlarına tanıklık etmiş ve kısmen bu anları etkisi altına almış pek çok toplumsal yapının günümüzde şekil değiştirdiğini görmek mümkündür. Bu açıdan muhafazakâr düşüncenin de evrildiği açıktır. Çalışma ilerledikçe özelleştirilecek olan Türk muhafazakârlığını doğru analiz etmek için muhafazakâr düşüncenin siyasallaşma sürecini kökenleri itibarıyla ele almakta fayda vardır.

Siyasal bir duruş olarak muhafazakârlığın doğuşu ve Batı'daki yorumu incelendiğinde, ideolojik formuna Aydınlanma ve Fransız Devrimi ile kavuştuğu gözlemlenir. Toplumsal olanın yüceliği, toplumsal karmaşaya duyulan korku gibi muhafazakâr kimliklerce belirlenen tema ve sosyal meseleler üzerinden, bu yeni toplumbiliminin temelleri 19. yüzyılda atılmıştır (Nisbet, 1997, 111). Batı'da ortaya çıkışının ardından kısa sürede değişik toplumlarda sosyolojik, kültürel ve toplumsal koşullara göre kendine ifade bulan muhafazakâr düşünce, siyasi iradeyi kimi zaman baskın kimi zaman da pasif bir biçimde etkisi altına almayı başarmıştır.

Esas itibarıyla muhafazakârlık tarihinin toplum tarihi ile örtüştüğü söylenebilir (Çiğdem, 1997, 32). 1688'deki İngiliz ve 1789'daki Fransız toplumları, var olan sistemi ters düz edecek yapıları ile toplum anlayışının yeniden, çağdaş bir biçimde inşa edilmesinde en temel örneklerdendir. Bu noktada muhafazakâr söylemin neyi muhafaza edip neye karşı tepki alacağı belirlenmesinde de söz konusu toplumsallaşma sürecinin büyük role sahip olduğu görülmektedir (Çiğdem, 1997, 34-35).

Beneton'un tanımını bir *karşı-devrim anı* şeklinde yaptığı muhafazakârlık, köklerini meydan okuduğu modern siyasal sistemdeki bir dizi değişime borçludur (Beneton, 2011, 15). Muhafazakârlık için Fransız Devrimi ve yol açtığı yenilikler dönüm noktası teşkil eder, ancak Batı'daki aydınlanma hareketleri 1789'da başlamamıştır. Bu noktada Aydınlanma ile Fransız Devrimi arasındaki ilişkinin boyutu ön plana çıkarılmıştır, zira devrimi mümkün kılan bizzat Aydınlanmanın ilkeleri olmuştur (Duman; 2004, 34).

Muhafazakâr düşüncenin kurucu isimlerinden Edmud Burke'u incelediğimizde, hâlihazırdaki geleneksel yapının bilgeliğine yaptığı vurgu dikkat çeker. Burke'un *Fransa'daki Devrim Üzerine Düşünceler* adlı eseri devrimcilere karşı oluşturulmuş; tarihi savunma mahiyetindeki muhafazakârlığın manifestosu şeklindedir (Duman; 2004, 32). Burke devrimi bir kibir ve geçmişe dayatılmış bir ukalalık olarak tanımlar. Bunun ardında, tarihin bilgeliğine duyduğu hayranlık yatar. Doğal sosyolojik düzen, insanoğlu için en iyi yönetimi hâlihazırda sunmaktadır, bu nedenle Tanrısal bir irade ile bunu değiştirme çabası insanın yetersizliğinin farkına varamamasından kaynaklanır (Burke, 2009, 68-71). Söz konusu yapı, bireyin akli ile çözümlenemeyecek kadar derin olmakla beraber ancak tarihsel tecrübeye ve onun engin tecrübelerine bağlıdır. Tarihin mirası bu sebeplerden dolayı takip edilmeli ve korunmalıdır (Duman, 2009, 29). Burke'e göre sembolik-yatay bir toplum düzenini öngören akılcı modern söylem, muhafazakârlığın doğal düzeninde kopuşun resmidir (Oakeshott, 1975, 66).

Edmund Burke, Fransız meslektaşları Joseph de Bonald ve Louis de Maistre'ye göre daha liberal bir muhafazakârlık anlayışına sahiptir (Beneton, 2011, 32). Burke'un temsil ettiği İngiliz modeli liberal ve ılımlı bir muhafazakârlık algısına sahipken; De Maistre ve De Bonald ile bütünleşmiş Fransız modelinde geçmiş ve gelenekle olan bağlar kalıcıdır; ve bu bağların şimdiki zaman ile birbirine geçmesi arzulanır, bu nedenle de "reaksiyoner" bir tutuma sahip olduğu söylenebilir (Bora: 2012, 62-63).

Tarihin güçlü yapısı, değişmez örgüsü toplumlar için bir anahtardır. Her toplumun tarihin deneyimi ile yoğrulmuş doğal bir anayasası olduğuna inan De Maistre bu yapıyı yıkıp yeni bir form oluşturmanın aslını inkâr edip yine onu tekrar etmekten başka bir şey olmadığını savunmuştur (De Maistre, 1974, 65). Benzer şekilde birey-toplum çatışmasında, bireyi topluma borçlu kabul eden De Bonald, doğuş itibarıyla toplumla iç içe olan kişinin, bireysel hareket etmesinin ancak kendisine yabancılaşacağı fikrindedir. 'Toplum bütünlüğü', 'toplumsal birlik' algısına hizmet ettiği düşünüldüğünde De Bonald muhafazakârlığının bu tür kurumlara duyduğu saygı şüphesizdir (Beneton, 2011, 45).

Muhafazakâr düşüncenin doğuşuna ve bu süreçte gelişmesine katkı sunan düşünürlere kısaca değindikten sonra muhafazakârlık kavramına eğilmek yerinde olacaktır. Muhafazakârlığın bir ideolojiden çok siyasal olanı etkileyen bir düşünce biçimi şeklinde tanımlanması, Muller'in de vurguladığı üzere kalıpları belli olan bir programı sürdürmemesi, kesin kurallar taşımaması ve hayata karşı analitik olmayan somut bir duruşa dayanmasından kaynaklıdır (1997, 14).

Aydınlanma rasyonalizminin dünyayı bireysel akıl ve kuramlar bütünü olarak ele almasına ve bundan önce benzeri olmayan modern bir sistematiğe dönüştürmesine,

muhafazakâr düşünce doğal olanın sürdürülebilirliği savı ile karşı çıkmıştır. Ancak ilerleyen süreçte modern düzendeki dönüşümlerin muhafazakârlığı da etkilediği, düşünceyi farklı boyutlara ulaştırdığı gözlemlenebilir. Bu da esasında siyaset biliminde pek çok kavramda olduğu gibi muhafazakârlığın paradoksal yanını gözler önüne serer (Bora, 2012, 57). Zira Batı’da aydınlanma düşüncesinden itibaren gündün güne değişen siyasal düzlemde, muhafazakârların amacı ‘mevcut durumdan önceki’ durumu, *status quo ante*’yi temsil etmek olmuştur (Dubiel, 1985, 131). “Muhafazakârlık da modernleşmenin her yeni evresiyle, yenilenmiştir” (Bora, 2012, 70). Devrimin gerçekleştiği dönemdeki hali ile günümüz muhafazakârlığı ortak bir zeminde bir araya gelse de farklı dinamiklere sahip oldukları aşikârdır. Modern sistemin sürekli dönüşen bir yapıya sahip olması bunun başlıca sebebidir. Modern muhafazakâr anlayış, kapitalizmin de yadsınamaz etkisi ile devrimci radikal yanını geride bırakarak teknoloji ile özdeşleşmiş bir şekle bürünmüştür. Bu durum elbette Türk muhafazakârlığının da oldukça karmaşık bir söyleme kapı açmasına neden olmuştur. O halde kavramın Türk siyasal tecrübesinde nasıl bir gelişme gösterdiğini görmek tam bu noktada önem kazanmaktadır.

1.2. Türk Siyasal Söyleminde Muhafazakârlık Deneyimi

Muhafazakârlık ancak modern dünyanın işlevsel farklılığına sahip bir toplumda ortaya çıkabilir. İşte bu nedenle Türk muhafazakârlığını anlamak için ilk olarak Türkiye’deki modernleşme serüvenine ve Türk inkılâbına bakmak gerekir. Türkiye için mevcut kopuşun temsili bir modern devletleşme süreci – cumhuriyet – nin varlığı, muhafazakâr düşünce adına da son derece önemli olmuştur.

Muhafazakâr düşünce yapısının yeni Türk devletindeki yansıması, Osmanlı geleneğindeki mevcut algıya rejim değişikliğinden doğan karşıtlığın eklenmesidir. Tanzimat ve Islahat Fermanları ile başlayan süreçte, Osmanlı Devleti değişimin gerekliliğinin farkına varmıştır. Ancak öngörülen değişim modeli, reformlar yolu ile yeni bir sistem tayin etmekten çok var olanı korumak, imparatorluğun eski altın çağına yeniden kavuşmasını sağlamaya yönelik olmuştur. İşte bu nedenle yeni Türk devletinde ortaya çıkan muhafazakâr düşünce hareketinin Osmanlı içinde oluşan muhafazakâr düşünce yapısından farklı olduğu söylenebilir.

Cumhuriyet dönemi muhafazakâr yapıya bu özgünlüğünü kazandıran kurucu iktidarın politikalarının yanı sıra Osmanlı modernleşmesinin kendine has duruşudur. Batı’nın teknolojisini şark geleneğiyle bir araya getiren Osmanlı modernleşme süreci, Türk inkılâbının sebep olduğu buhranları tecrübe etmemiştir. Osmanlı’da ne zaman ki ahlak ve davranış biçimlerinin değişim süzgecinden geçmesi söz konusu olmuş, o zaman muhafazakâr hareketin etkinliği belirginlik kazanmıştır. Zira Osmanlı dönemi muhafazakârları bahsi geçen toplumsal değişme nosyonunu teknolojik gelişmeler kadar hoş karşılanmamıştır. Bu noktada Cumhuriyet dönemi muhafazakâr entelijansiyası kadar olmasa da bu süreçte Osmanlı muhafazakârlığı için son derece önemli bir isim olan Said Halim Paşa giderek modernleşen siyasal sistemi, salt akılcı olmasından ötürü suçlamış ve geleneğe ait olanın önemine vurgu yapmıştır; çözüm olarak da İslam’ı öne çıkarmaya çalışmıştır (1993, 163).

Osmanlı modernleşmesinin aksine Türk modernizasyonu yenilikleri eski düzeni sürdürmek amacıyla değil, tam anlamıyla yeni bir sistemin tesisi için benimsemiştir. Böylesine yenilikçi bir kuruluş içinde gelenek, kendine yer edinmede hiç şüphesiz zorluklarla karşılaşmıştır. Dolayısıyla muhafazakârlığın inkılâpçı yapının baskılarından ötürü radikal değil; tam tersine ılıman bir tutum sergilediği gözlemlenmektedir. Geçmişe yönelik katı savunuculuğun yapılamamasının sebep olduğu ortam,

muhafazakâr düşüncenin gelecek referansını da yoğunlaştırmıştır. Geleneği *gelen-ek* şeklinde ifade ederken Atay, gelecek temasından yola çıkan bir gelenek vurgusu yapmış ve Cumhuriyetin ilk dönem muhafazakârlığını tanımlamıştır (2013, 154).

Cumhuriyet döneminde devletin milli devlet, toplumun da millet olarak örgütlenmesini amaçlayan bir milliyetçilik anlayışının, Osmanlı toplumsal ve kültürel yapısını idame ettirecek herhangi bir unsura yer vermediği ve bunun muhafazakâr düşünceyi etkilediği görülmektedir. Yeni ulus inşasında en önemli hususlardan biri, eski ve Doğu tipli bir ulus algısından toplumsal, siyasal ve ekonomik olarak uzak kalınması gerekliliği olmuştur. Bu noktada siyasal ulusçuluk bahsi geçen yeni milletleşme sürecinin en önemli adımı olarak değerlendirilebilir. O halde muhafazakârlığın şekillenmesi evresinde etkili olan Osmanlı-Türk değişimi siyasal, sosyal, ekonomik ve fizyolojik atılımlarla bir siyasal mühendislik çerçevesinde tanımlanabilir (İrem, 2013, 105-106).

Muhafazakârlığın Cumhuriyet'in ilk dönemlerinde, maziden kopmakla yüz yüze gelmiş bir toplumun bu maziye olduğu gibi geri getirme düşüncesinin tehdit olarak görüldüğü ortamda, ılıman bir tutum geliştirdiğinden bahsetmiştik. *Nostalji* kavramıyla nitelendirilen bu ilk dönem muhafazakârlığı, bu nedenle geçmişe gitmek gibi bir köktencilik değil; mutedil bir açıyla sanat, edebiyat, mimari gibi kültürel mirasın sürdürülmesi arzusunu taşımıştır (Bora v.dğr., 2013, 258-259). Romantik bir dalga akımı olan muhafazakârlık radikal bir yönden çok milliyetçi ve kültürel bir tarafa evrilmiştir.

Cumhuriyetçi muhafazakârlığın seyri göstermiştir ki, modern dönem cumhuriyeti de muhafazakârlığı da paradoksal bir tutum içine sürüklemiştir. Cumhuriyet dönemi muhafazakâr modern anlayış, oluşan radikal çağdaşlaşma karşısında bir alternatif yaratma fikrine dayanır. Cumhuriyetçi muhafazakârlık, Cumhuriyeti gelenek ve kısmen de olsa dinle yakınlaştırmayı amaçlamıştır. Bunu yaparken muhafazakâr duruşun önde gelen isimlerinin, kültür, sanat ve edebiyatı birer aracı olarak tayin ettiği görülmektedir. Çiğdem'in de ifade ettiği üzere; "Türk muhafazakârlığı, oluşum dönemindeki politik iktidarsızlığın açtığı boşluğu, daha sonraki dönemlerde kültürel bir saldırganlıkla doldurmaya çalışmıştır" (1997, 47).

Devletin ilk kurulduğu zamanlarda ılıman bir düşünce stili olan muhafazakârlık bakıldığında 1940'ların sonu itibarıyla, Türk siyasal hayatında sağ geleneğin de etkinlik kazanmasıyla, siyasal-felsefi bir aktör olma yoluna girmiştir. Kemalist rejimin muhafazakârları İslami muhalif veya saltanat savunucusu gibi değerlendirmesinin karşısında muhafazakâr hareket toplumsallığa, cemiyet, aile, ulus, tarih, gelenek, din, inanç gibi manevi unsurlara yönelmiştir. Muhafazakâr düşünce, siyasal olana dair söylemlerini kültür temelinde gerçekleştirmeye başlamıştır. Bunun içindir ki Çiğdem, Türk muhafazakârlığını siyasal bir düşünce olarak değil de kültürel bir muhafazakârlık olarak nitelendirir (2013, 17-18). Bu bağlamda, edebiyat ve kültür merkezli dergiler politik kimlik bakımından aracı konumuna gelmiştir. Söz konusu organların ortak noktası, siyasal olana yayın yolu ile ulaşma çabası olmuştur (İrem, 1997, 61-62). Bu tür edebi çalışmalar, Cumhuriyet inkılâbının sunduğu değişimlere eleştirel ve karşılaştırmalı bir bakış açısı getirmiştir.

Böylesi bir zeminde Necip Fazıl Kısakürek figürü, muhalif düşünceleri ortaya koyma noktasında son derece etkin bir kişilik olarak karşımıza çıkar. Edebi bir yolla siyaseti etkilemeyi ve siyasal örgütlenmeyi gaye edinmiş muhafazakâr şair, yazar, düşünce adamı olan Kısakürek'in muhafazakâr düşünce bağlamında önemi yadsınamaz. Muhafazakâr duruşun, dönüşüm furçasına itilmiş medeniyet algısını nasıl

şekillendirdiği de, Türk muhafazakârlığı için kilit bir isim haline gelmiş Necip Fazıl'ın düşüncelerinin değerlendirilmesiyle açıklanabilir.

2. Necip Fazıl Kısakürek Figürü Üzerinden Medeniyet Davası

Türk modernleşmesine eleştirel bir bakış açısı geliştirme çabası içindeki muhafazakâr anlayış, ulus-devletin temelini oluşturan Osmanlı son dönemlerinden başlayarak, cumhuriyetin ilanı ile devam eden süreçte kritik aşamalardan geçmiştir. Muhafazakâr düşünce, kurucu iradenin Batılı, akılcı ve bireyci modernleşme projesi karşısında medeniyet, tarih, din ve gelenek gibi toplumun ortaklığını temsil eden unsurların savunuculuğunu yaparak manevi hassasiyetleri ön plana çıkarmıştır. Siyasal açıdan bastırılması, muhafazakâr düşünce savunucularını edebiyat ve kültür alanlarına iterken kültürel yayıncılık, politik eleştirel söylemin bir aracı haline gelmiştir. Yazın dünyası ile muhafazakâr duruşunu belirleyen ve muhafazakâr düşünce için kaynak haline gelmiş en önemli isimlerden biri de Necip Fazıl Kısakürek'tir.

Beneton'un (2011, 113) muhafazakâr toplumsal düşüncenin, modern topluma karşı davasını kaybettiği yönündeki söylemlerinin Türk toplumu ve Türk siyaseti bağlamında değerlendirildiğinde geçerli olup olmadığı işte bu başlık altında Necip Fazıl Kısakürek gibi Türk muhafazakârlığı için kritik bir figür üzerinden analiz edilecektir.

“İrfan, kabı olan idrak kırılınca nerde dursun? ... Memleketin hiçbir meselesinde, ona ait (kültür) şartlarından, tarih, felsefe, siyaset, hukuk iktisat bilgilerinin cep kitabı seviyesinde kanavalarından bir paycık bulamazsınız.” (Kısakürek, 2009b, 13) sözlerinden de anlaşıldığı üzere Necip Fazıl Kısakürek, Türkiye'nin Tanzimat'tan itibaren içinde bulunduğu siyasal ve toplumsal vaziyeti hakkında bir dava bilinci geliştirmiş; Türk edebiyatına olduğu kadar Türk siyasal hayatının retorik dünyasına da etkide bulunmuş bir düşünürdür. Dolayısıyla Kısakürek'i ve geliştirdiği reaksiyoner muhafazakâr düşünce biçimini doğru analiz etmek; mazi, gelenek ve din bağlarını kapsayan bir medeniyet mefhumunun anlaşılması için de önemlidir.

Cumhuriyet'in ilk dönemlerinde 'öteki' sıfatına maruz kalmış muhafazakârlık hem iç hem de dış gerginliklerin baş göstermesiyle, tek sesliliğe karşı siyasetin önemli bir dayanağı haline gelmiştir. Bu noktada modern siyasal ve toplumsal bir düzen inşa eden ideoloji karşısında Necip Fazıl Kısakürek'in sergilediği tutum, muhafazakârlığın salt bir düşünce olmaktan çıkıp siyasi etkinlik kazanmasında son derece önemli bir yere sahiptir. Kısakürek'in görüşlerini eşsiz kılan husus, İslam ve gelecek algısı üzerinden muhafazakâr düşünceye kaynaklık etmesidir. Muhafazakâr bir duruşla kaleme aldığı eserlerin Türk sağ siyaset geleneğinin ana hattının şekillenmesine sunduğu katkısı da yadsınmaz.

2.1. Kısakürek'in Eleştirel Fikriyatının Kaynağı

Edebiyat, felsefe, siyaset, din gibi çok yönlü bir biçimde düşünce dünyamıza kaynaklık eden Necip Fazıl Kısakürek'in eleştirel bakış açısı son derece kapsamlıdır. Muhafazakârlığın da temel aldığı Kısakürek fikriyatı, Tanzimat dönemindeki modernleşme hareketlerinden başlayarak Cumhuriyet dönemi Türk siyasal ve toplumsal hayatına dayanır.

Kısakürek'e göre, modernleşme adı altında atılan adımlar, Batı'nın insan ve cemiyet problemleri üzerine muhasebeye girmemiş maddeci felsefesini yansıtmaya dolayısıyla bu medeniyeti ruhi bunalıma sürüklemiştir. Batı medeniyeti karşısında Doğu'nun taşıyıcısı olan İslam'ın bir alternatif olmaktan çıkması, Tanzimat'ın bu medeniyeti girdirdiği en kritik dönemeçlerden birisidir (Kısakürek, 1948, 2). Batı'nın ilmi Türk-İslam medeniyetine adapte edilebilir ancak felsefesi, bu medeniyetin buhranlarının

çözümü değil, tamamen iflası anlamına gelir. Bunun için şöyle yazar (Kısakürek, 2009b, 32):

“Tanzimat hamlesi, Batının madde dünyası üzerindeki nakışlarını, buna kışları vücuda getiren ruhtan ve onun oluş seyrinden habersiz, sığların sığı bir hareketti; ve dünyalar arası hiçbir muhasebe ve murakabeye girişmediği için ideal getirici olmak şöyle dursun, ideal götürücü mevcut ve pörsük ideali büsbütün kaybettirici oldu.”

Tanzimat, yönetim anlayışının yanında Batı felsefesinin de medeniyetimize sızmaya başladığı ilk evre olması bakımından önem taşırken; modernizasyonun ikinci dalgası olan Meşrutiyet dönemi, dinin etkisinin azaltılması açısından hassas bir sürece tekabül eder Kısakürek’in düşünsel çerçevesinde. Meşrutiyet’ten daha kritiği ise Cumhuriyet dönemi olmuştur; yoğun ve kapsamlı bir eleştiri içerir. Kısakürek açısından söz konusu süreçlerin bizatihi bu medeniyete tehdit oluşturduğu inancı, doğrudan muhafazakâr düşüncenin söylemlerini de etkilemiştir.

Kısakürek’in cumhuriyetin ilan edilmesi hakkındaki düşünceleri, Kemalist ideoloji ile karşı karşıya gelmesinden ötürü, 1923’e gidilen süreçte modernleşmeye yönelik sergilediği tutumuyla benzer. Ancak yeni devletin kurulup, siyasal ve sosyal mühendislik görevini üstlenmesi ile Kısakürek’in eleştirel dünyasının farklı boyutlara taşındığı görülmektedir. Onun için Batı, Kemalist reformlar aracılığı ile herhangi bir askeri güce gerek kalmadan Türk milletini sömürgesi haline getirebilmiştir (Kısakürek, 1990, 206).

“Cinsi ahlakla beraber, siyasi, idari, fikri, ilmi, ticari ve hukuki ahlak da yuvarlanışın son kertesinde... Ahlak sukutumuzun derecesi üstünde ölçü şudur ki, (Sodom ve Gomore)si, (Roma)sı, (Bizans)ıyla tarihte en korkunç inkırazları kaydeden menfi ahlak örnekleri, bizim bugünkü halimize göre güllük gülistanlıktır.” (Kısakürek, 2009b, 12)

Kısakürek’in Kemalist ideoloji karşısındaki net duruşu, kurucu iradenin bu toplumun ortak tarih ve medeniyet anlayışını yeniden inşa etme çabasından kaynaklanmaktadır. Söz konusu eleştirel tutum, Kısakürek’i Türk tarihinin 1923 itibarıyla başlamadığı düşüncesine (Kısakürek, 1999, 145-16; 1978, 295-296; 1949b, 2) götürürken, bunun muhafazakâr paradigmanın tarihin yüceliği imgesi ile özdeşliği dikkat çeker. 1923 yılının Türk tarihinin başlangıcı olmadığını dile getirirken Kısakürek, muhafazakâr düşüncenin kaynaklık ettiği *status quo* savunuculuğunun onda da olduğu anlaşılmaktadır.

Kısakürek’in bağımsızlık üzerine düşünceleri, Batılılaşma ile İslam’ı da karşı karşıya getirmiştir. Başka bir ifadeyle, modernleşme sürecinde İslam’ın ‘öteki’ olarak nitelendirilmesi, Cumhuriyet döneminde dini hassasiyetlerin Batılılaşmayla karşı karşıya geldiğini gösterir. Türk modernleşmesinin Cumhuriyet evresine bakıldığında, radikal reformcu tavra rağmen yeni bir ideolojinin tesis edilmesindeki güçlük dikkat çeker. Bunun sebebi ise, Kısakürek’e göre, Türklüğü İslam’dan ayırma ve Türklüğün Batı ailesine katılma projesinin, toplum nezdinde tamamlanamamasından kaynaklanmaktadır. Bu, maddeten Türklüğü kurtaran ancak ruhen çöküşe götüren ana unsurdur (Kısakürek, 2014, 15-155; 1948, 2). Kemalist reformlar arasında yer alan şapka devrimi, harf devrimi, medeni kanun ve laikleşme adımlarının her biri, Kısakürek için, medeniyet krizinin ve Türklüğü İslam’dan arındırma gayretinin özünde yatan sosyal hamlelerdir. Çünkü Kısakürek bunu yalnızca Türk kökenini İslam’dan ayırıştırma olarak değil, Türk milli kimliğinin ve ruhunun bozulması şeklinde değerlendirir.

Görüldüğü üzere Batılılaştıkça öz ideallerimizden, Türk-İslam medeniyetini besleyecek unsurlardan uzaklaştığımız, Kısakürek yazımında açıkça işaret edilmektedir. Tam bu noktada, inkılâbın bu coğrafya için tarihsel bağları barındıran bir ideal hüviyetine sahip olmadığı düşüncesi, Kısakürek'i Büyük Doğu mefkûresine götürür.

2.2. Doğu-Batı Muhakemesi ve Medeniyet Algısı

Necip Fazıl Kısakürek, özünü benimseyen, Türk ve İslam ruhunu barındıran yeni bir nesil yaratma amacı üzerinden modernizasyon çatısında eleştirdiği sosyal mühendislik nosyonunu sahiplenmişe benzer. Bunu yaparken kudretini köklü Türk-İslam geleneğinden alan bir anlayış Kısakürek'in düşünce dünyasına hâkim olmuştur. Yeni nesillerin oluşmasında devlet yapılanmasına da büyük roller atfeder. Devlet ve toplumsallaşma arasındaki ilişkiyi karşılaştırdığı iki medeniyet üzerinden tasvir eden Kısakürek için Doğu ve Batı ifadeleri son derece mühimdir. “Düşünce atlasını şekillendiren kelimeler doğu ve batı olmuş, bütün bir yazın hayatı boyunca sürekli olarak ikisi arasındaki mana ve coğrafi farklılıklarını dile getirmiştir” (Yanar, 2005, 43).

Kısakürek'in doğu ve batı mozaïği ile oluşturmak istediği yeni medeniyet ve kimlik anlayışı çerçevesinde, Türklük İslam'dan ayrılmaz. Çünkü onun için İslam, Türk milli harsının ve toplumun dayanacağı politik ideolojinin oluşmasındaki en önemli etmendir. Bu medeniyete ait geçmiş-gelecek algısı, yönetim biçimi, kültürel bağlar, milli benlik düsturu ancak İslam'la anlaşılır ve içinde bulunduğu medeniyet krizi de ancak İslam ışığında çözümlenebilir (Kısakürek, 1949a, 2). İşte bu noktada milli ve İslami kurtuluşun sembolü haline gelmiş Büyük Doğu karşımıza çıkar. Büyük Doğu, Necip Fazıl Kısakürek'in hem aralıklı da olsa uzun yıllar çıkardığı yayının hem de Doğu medeniyetinin içinde bulunduğu durumdan kurtulması adına çözüm olarak sunduğu ideolojinin adıdır.

İslam olgusu üzerinden bir ideoloji yaratma ve bunu medeniyetin yeniden formüle edilmesinde bir kılavuz olarak sunması, Necip Fazıl'ı muhafazakâr düşünce kapsamında dikkate değer bir figür kılmaktadır. İşte Büyük Doğu da yayın hayatına başladığı tarih olan 1943'den 1978 senesine kadar muhafazakâr düşünceyi etkileyen, yönlendiren siyasi ve kültürel bir hareket olarak yer almıştır. Türk toplumunu çağdaşlaştırma çabalarının ardından doğan Batı-İslam karşıtlığına bir alternatif olabilecek Büyük Doğu felsefesi, maneviyat ile madde ayırımından beslenir. Büyük Doğu maneviyatı özümseyememiş bir Batı ve Batı'nın maddeciliğini göz ardı etmiş bir Doğu'nun sentezidir (Kısakürek, 1994, 89-90). Kapsadığı bu sentez ile Türk modernleşmesine de göndermede bulunan Kısakürek, yalnızca ismindeki Doğu'dan değil, hem akılcı Batı'dan hem de manevi Doğu'dan yararlanarak ideal olana, Büyük Doğu'ya ulaşmak arzusundadır.

Büyük Doğu, kendini mekânsal olarak değil, zamanda var edecek bir Doğu tasavvuru ile medeniyet ruhunun yeniden inşa edilmesine işaret eder:

“Büyük Doğu'nun kucakladığı ve bütünleştirdiği Şark, vatan sınırları dışında herhangi bir ırk ve coğrafyaya planına bağlı değildir... Büyük Doğu'yu, vatanımızın bugünkü ve yarınki sınırlarıyla çevrili bir ruh ve keyfiyet planında arıyoruz. O, kendini mekân çerçevesinde değil, zaman çerçevesinde gerçekleştirmeye talip...” (Kısakürek, 2014, 10)

Görüldüğü üzere, Büyük Doğu bir duygu arayışıdır. Bu felsefe zaman içerisinde kendisine politik bir anlam da yükleyecektir. Kısakürek'in “davamız” diye adlandırdığı Büyük Doğu, felsefesini bugün ve yarının Türk vatanında, ruh ve zaman künyesinde kendini bulacak bir kavrayıştır (Kısakürek, 1959, 2).

Kısakürek'in felsefesinin muhafazakârlığın somut bir dayanağı haline gelmesinde doğru sentezlenmiş bir medeniyet anlayışı yatmaktadır. O, bu medeniyetin içinde bulunduğu durumdan kurtulması için olduğu gibi taklit ettiği Batı'ya tamamen sırt çevirmesini savunmaz. Modernleşme sürecinde toplumsal ruhun korunması koşuluyla, ilerleme unsurlarının adapte edilebileceğini öne sürer. Dolayısıyla Kısakürek davası adına, Batı medeniyetinin ancak iyi yönlerinin alınmasını kabul eder. Bunu dile getirirken, Türk toplumunun kendi kültürlenmesi adına Batı'yı bir amaç olmaktan çıkarıp aracı haline dönüştürmesi dikkat çekicidir.

Kısakürek Büyük Doğu idealini hâkim kılacak bir formül sunar; bu kültürlenme eylemine öz köklerin dâhil edilmesi şeklindedir (Kısakürek, 196, 11). Kültürlenme formülü; Osmanlı'dan Tanzimat'a kadarki süreçte bu medeniyetin sahip olduğu kök; Arap Yarımadasından Farslara, Çin'den Hintlilere uzanan Doğu kökü; Batı medeniyetinin alınabilecek pozitif bilimlere dayalı kök (müsbet taraflar) olmak üzere üç ana dayanağa sahiptir (Kısakürek, 1939, 110-112). Sunduğu formülden de anlaşılacağı üzere Büyük Doğu, benliğinden kopmak istemeyen Anadolu insanının ruh davasının simgesidir. Kısakürek söz konusu medeniyet krizine Büyük Doğu kavrayışının yanı sıra yeni bir ideoloji ve inkılâp formasyonları ile de çözüm arar.

2.3. Kısakürek'in Medeniyet Krizi İçin Geliştirdiği Yeni İdeoloji ve *İnkılâb* Formasyonu

Necip Fazıl İslami boyutta muhafazakâr bir ideoloji oluşturarak, toplumun özelde kendi etrafını ve genelde dünya algısını anlamlandırması gibi manevi bir hedef taşır. Bu gayesi esasında yeni bir girişim olmamakla beraber, Kısakürek'in geliştirdiği *ideologya örgüsü*, hem onun fikriyatına dair özel hususlar taşıdığı hem de muhafazakâr düşünceye kaynaklık etmesinden eşsiz olarak değerlendirilebilir.

Kısakürek'in Müslümanların dünyayı doğru tanımlamaları ve bu doğrultuda harekete geçmeleri için, bir harita niteliğinde sunduğu Büyük Doğu bilinci, İslam'ı yalnızca politik manaya gelen bir ideoloji ekseninden çıkarır. "... Belli başlı bir madde ve ruh zeminine perçinli olarak, insan, cemiyet, millet ve devlet halinde müesseseseleşmemiz sadece İslamiyet'ten sonradır" (Kısakürek, 2014, 70). Onun vurguladığı diğer husus da böylece karşımıza çıkmış olur: Toplumunu harekete geçirmek. Necip Fazıl, üslubunun da açıklığından anlaşılacağı üzere, muhafazakâr düşünce için harekete geçmeyi, medeniyet krizini çözüme götüren önemli bir anahtar olarak görür.

Kısakürek'in İslam'ı bizzat çözümün merkezine koyarak oluşturduğu davasında, daha geniş kapsamıyla ideolojisinde, inkılâp sözcüğünün anlamını yitirmeden var olduğunu görmek mümkündür. Kısakürek'in medeniyet gibi manevi ve yönetim gibi maddi sorunlara İslam çerçevesinde bir çözüm getirmesi, onun adına inkılâbı tehdit eder bir durum değildir. Ancak buradaki *inkılâb* Tanzimat'tan beri süregelen inkılâplardan farklı manalar, manevi derinlikler taşımaktadır. Kısakürek düşüncesinde medeniyetin ihtiyaç duyduğu inkılâp, kendi köklerimizde aranır; Doğu'nun Batı boyunduruğundan kurtarılarak yükselişe geçmesini sağlayacak ve bu inkılâbı mümkün kılacak şey Türk-İslam medeniyetinin köklerinde mevcuttur (Kısakürek, 1993, 89).

"Cumhuriyet mefhumunun bütün dünyaca kabul edilmiş idare şekil ve prensibine karşı hiçbir düşmanlığımız olmadığını kayıt ve sadece bu devre içindeki ruhi kıymetler paniğini kastederek belirtelim" (Kısakürek, 2014, 162). İnkılâp eğer geçekten değiştiricilik ise, başta kendi nosyonuna uygun olmalıdır ona göre. Türkiye örneği üzerinde olduğu gibi dönüşüm adı altında Batı'daki, Doğu medeniyetinden son derece farklı siyasal ve toplumsal yapının adapte edilmesi değildir inkılâbın özü. Bu nedenle onun inkılâp düşüncesi, gerçek bir manaya ulaşma gayesi taşır. İnkılâbı bir dinamite

benzeten Kısakürek, onun köleliğini ettiği dava ve hakikat kutbuna göre kıymetlendiğini vurgular. Ona göre, bu dinamit öyle kritik bir güce sahiptir ki, “bütün bir medeniyet sathını hissizce ve anlayışsızca küle çevirebilir” (Kısakürek, 2014, 120). Davasını mazeret haline getiren bir inkılâp sadece görünüşte var olan bir değişim ve yenilik algısı sunabilir.

“Gül bahçesinde dağdan boşanan öldürücü sel halindeki inkılâbı, kurak toprağa gökten serpilen diriltici yağmur şeklindeki inkılâpla kıyaslarsanız, kaatil bıçağı ve operatör neşteri arasındaki farkı ve inkılâbı, İslam gözlüğünden görmüş olursunuz.” (Kısakürek, 2014, 123)

İslam bahsi geçen bu ayrımı belirlemesi ve inkılâp mefhumunu gerçek manada ortaya çıkaracağı inancından kilit bir role sahiptir.

İslam’ı her türlü gelişmenin kaynağı olarak benimseyen Kısakürek düşüncesinde, onu bozma çabaları doğrudan ahlak ile ilişkilendirmiştir. İslami bozgunluğun ahlak müessesesini de beraberinde harap etmesi, toplumun vahametini gözler önüne serer. Bu vahamet cemiyetin her alanında karşımıza çıkabilir. Bu nedenle Kısakürek’in davasını dayandırdığı inkılâp formasyonunun temelinde; yeryüzü ve kâinatı kapsayan bir dünya görüşü, bilim ve sanat anlayışı, lider ile kadro ilişkisi olduğu kadar özveri, cesaret, ahlak, düzen, disiplin ile uygulama metodu da son derece önemli bir yere sahiptir (Kısakürek: 2009a, 336-347).

2.3.1. Gerçek Bir Değişim Algısı Olarak *İnkılâb*

Toplumsal hassasiyetlerin kurucu iktidarın hedefinden zaman içinde çıkmaya başlamasıyla, Türk-İslam medeniyeti bağlamında, inkılâp muhafazakâr düşünce için son derece önemli bir mesele haline gelmiştir. Kısakürek’in formüle ettiği inkılâp nosyonu mevcut rejime karşı başka bir rejim teklifi veya propagandası değildir. Kısakürek temel gayesinin İslam’ı doğru anlatarak bütün medeniyete çözüm olacak bir anlayışı tayin etmek olduğunun altını sıklıkla çizer.

Cumhuriyet kadrolarının inkılâbı sadece bir biçem değişimi olarak algıladığını iddia eden Kısakürek, bunun karşısında çok kapsamlı bir anlam bütününe işaret eder. Medeniyetin manen esir kaldığına inandığı için ruhsal boyutu da geride bırakmaz. Onun *inkılâb*’ı, bir metamorfozdan ziyade, toplumun geleceğinin şekillenmesinde etkin düşünce yapısı olarak tanımlaması da bunu kanıtlar (Kısakürek, 2009a, 336-338). Türk milletinin tecrübe ettiği inkılâpları gerçek olmamak ve gerekli içeriği sahip olmamakla yargılar. Değişim nidaları karşısında, değişen durumların seçilmişliğine dikkat çeker. Cumhuriyetin kurulması esnasında gerçekleştirilen inkılâplar, Kısakürek düşüncesinde “inhitat çizgisinin seyrini düzeltmek yerine büsbütün dikleştirmiştir” (2014, 162).

Onun İslam’ı merkeze yerleştirerek tasavvur ettiği *inkılâb* anlayışı ekonomik, politik ve sosyal alanları dâhil edememiş bir dönüşüm veya sabit bir ideolojiye bağlı kalmış bir değişim değil, aksine medeniyete iyi gelecek her türlü yeniliğin benimsemesini içeren bir değişimdir. Türkiye’nin büyük ve küçük her şehriyle, muhafazakâr ve mukaddesatçı gençliği ile gerçekleşecek bir inkılâptır Kısakürek’in fikriyatındaki bu *inkılâb* (Kısakürek, 2014, 194; 1964, 2). Dolayısıyla inkılâp anlayışı kapsamında birey ve siyaset bağıntısına da büyük önem atfeder. İnkılâbın medeniyete verdiği önem toplumun geleceğini belirleyecek olan kuşaklarda kendini gösterir. Kısakürek davasının diğer bir mühim noktası burada belirginlik kazanır: bireyler üzerinden geleceğe yapılan yatırım; yetiştirilecek yepyeni nesillerdir (Kısakürek, 2014, 211). Zira İslam inkılâbı gerçekleşene kadar ve gerçekleştikten sonraki sürecin merkezinde inanmış insanlar yatmaktadır (Karadeniz, 2005, 16-17).

Necip Fazıl Kısakürek davasının siyasal yanı fertten cemiyete, cemiyetten devlete uzanır (Karadeniz, 2005, 22). Kısakürek *ideolocya örgüsü* kapsamında geliştirdiği dava bilinci ile insanı, toplumu ve devleti birbirinden ayırmadan devamlılık düşüncesi içinde değerlendirir. Değişimin önce fert nezdinde gerçekleşmesi, sırasıyla toplum ve devleti de buna nizamlı bir şekilde sürükleyecektir. Esas amaç, bahsi geçen inanan bireylerin taşıdıkları manevi gücün farkına varmalarını sağlanarak, toplum nezdinde harekete geçmeleridir. Söz konusu değişim, birey toplum ve siyaset mekanizmalarını bağlantılı bir biçimde etkileyecek ve davasının hedefe ulaşmasından önemli yol kat edilecektir.

Tüm bu birbirinden farklı ve bir o kadar da birbiriyle ilişkili kritik faktörlerin Kısakürek fikir dünyasından ilham alınarak Türkiye’de gelişmekte olan muhafazakâr düşünceye nasıl sirayet ettiğini anlamak ise bu çalışmanın esas odak noktasını oluşturur.

2.4. Necip Fazıl Kısakürek’in Muhafazakâr Düşünceye Etkisi

Necip Fazıl Kısakürek pek çok husustan yola çıkarak Cumhuriyet inkılâbını eleştirmiştir. Eleştirisini kritik kılan husus ise, Büyük Doğu davası ile söz konusu dönüşüme adeta bir alternatif oluşturma çabası olmuştur. Davasının özü, hem maddi hem manevi anlamda bir varoluş, duruş ve düşünüş biçimini yaratmaktır.

“Düşünmediğimizi düşünmedikçe, düşünebilmekten uzak yaşayacağız” (Kısakürek, 2014, 72) sözlerinde kastettiği üzere, Kısakürek fikri manada harekete geçmek gerekliliği inancını taşır. Bu nedenle önce bireyin ve sonrasında toplumun kendisini ve dünyayı doğru anlaması birincil koşuldur. Eyleme geçmek ve düşünmeyi öğrenmek, Kısakürek’in formasyonunda belirli şartlara bağlıdır. İşte bizzat bu şartlar muhafazakâr düşünceyi de besleyen unsurlar olmuştur. En başında İslam’ın merkezi konumu ve yerli bir devlet tasavvuru gelir.

İslam ile değişim kavramını bir arada barındıran Kısakürek’in düşünce dünyası, Müslümanlara ideal bir inkılâbın ideal yolunu sunmayı hedefler. Daha önce de bahsedildiği üzere, ona göre Müslüman milletler değişime kapalı değildir, ancak değişimin nasıl gerçekleştirildiği ile ilgili noktada Batı’dan farklılaşırlar. Türk milletini de medeniyet krizine iten husus tam bu noktada netlik kazanır. Toplumun geçirdiği ani siyasal ve sosyal değişim, Kısakürek’e göre, medeniyet ruhunun kaybedilmesine yol açmıştır. Batı’nın değişimi bir sistem dâhilinde adapte etmesinden farklı olarak, Doğu’nun tarihi sembol, deneyim, gelenek gibi manevi unsurlardan faydalanarak değişim olgusunu kabul edebileceğini vurgular. Batı’nın değişimi bir sistem dâhilinde adapte etmesinden farklı olarak, Doğu’nun tarihi, sembol, deneyim, gelenek gibi manevi unsurlardan faydalanarak değişimi mümkün kılabileceğini göstermeye çalışır.

Necip Fazıl, Tökel’in de ifade ettiği gibi “önemli bir medeniyet analizcisidir” (2005, 56). Necip Fazıl’ı Türkiye’deki muhafazakâr düşünce adına önemli bir referans noktası haline getiren ve söylemleri üzerinden muhafazakâr duruşun siyasal alanda gelişmesini sağlayan husus, onun salt tutuculuk olarak değerlendirilemeyecek, gelecek ve İslam temelli son derece kapsamlı ve derin fikriyatıdır. Düşünceleri itibarıyla Türk sağ geleneğinde de önemli bir yer edinmiş ve temel bir söylem ve retorik kaynağı olmuştur.

SONUÇ

Türk muhafazakârlığında medeniyet algısını Necip Fazıl özelinde incelemeyi amaçlayan bu çalışma, köken olarak muhafazakârlığın siyasi duruşun bir parçası haline gelmesinden başlamış, özelde Türk muhafazakârlığını ele almış ve muhafazakâr düşünce stili için medeniyetin Türk siyasal hayatında nasıl bir mana taşıdığını anlamaya

çalışmıştır. Muhafazakârlık ve medeniyet bağlamında kilit bir düşünce adamı olan Necip Fazıl Kısakürek bu çalışmanın figür ismi olarak belirlenmiş ve kendisinin geliştirdiği muhafazakâr söylem üzerinden bir medeniyet analizi yapılması hedeflenmiştir.

Türkiye’de muhafazakâr algı, Cumhuriyetin kurulduğu andan itibaren İslam ve milliyetçilikle sürdürdüğü yakın ilişkiden ötürü Türk sağının belirleyicilerinden biri olmuştur. Türkiye’de muhafazakâr mücadele sol-asker dayanışmasının ağır bastığı kurucu iktidarın karşısında, sağ siyaset geleneğinde yer edinmiştir (Çiğdem, 1997, 48). Necip Fazıl Kısakürek’in düşünceleri de bu noktada muhafazakârlığın Türkiye siyasetinde sağ gelenek ile özdeşleşmesinde de son derece etkili olmuştur.

Son tahlilde Türk-İslam medeniyetinin muhafazakârlığı konumlandırması, özünde çok kritik bir unsur olarak medeniyeti barındırır ve bu, sağ siyaset geleneğinin de kopmaz bir parçası haline gelmiştir. Cumhuriyetten günümüze değin, Türk sağ siyaseti özelinde medeniyet teması önemini hep korumuştur. Çalışma kapsamında da ele alındığı üzere, Türk muhafazakârlığının Kısakürek özelinde incelenmesi beraberinde bunun önemini vurgulamıştır. Necip Fazıl Kısakürek kendisini hiçbir zaman “muhafazakâr” sıfatıyla tanımlamasa da muhafazakârlık için son derece önemli bir kaynak haline gelmiş ve bu bağlamda medeniyet temasını ön plana çıkarmıştır. Böylece çalışma boyunca yapılan en önemli önerme de Türk siyasal belleğinde muhafazakâr düşünce stiline medeniyetten ayrı anlaşılmayacağı olmuştur.

Necip Fazıl fikriyatı üzerinden ele alınan muhafazakârlık anlayışı, medeniyetten bağımsız düşünülemez. Medeniyet söylemini bu denli önemli kılan ise, Osmanlı İmparatorluğu’nun son dönemiyle girilen modernizasyon süreci olmuştur. İmparatorluktan ulus-devlete uzanan bu seyirde toplumsal değer ve kültürel kodların korunmasına yönelik endişe, kültürel ve siyasal bir muhafazakârlığın temellerini oluşturmuştur. Gelenek, cemaat, din, tarih gibi öğelere yeni modern bir anlam kazandırma gayreti, muhafazakâr duruşu medeniyetin devamlılığını sağlama amacına yönlendirmiştir. Sonuç olarak ise, medeniyetin sürekliliği hususunun günümüz seyirde halen politik, sosyolojik ve toplumsal bir mesele olduğu ve bu nedenle de kritik konumunu gerek tüm bu alanlarda koruyacağı savunulmaktadır.

KAYNAKÇA

- Atay, Tayfun. “Gelenekçilikle Karşı-Gelenekçiliğin Gelgitinde Türk ‘Gelenek-çi’ Muhafazakârlığı”. *Modern Türkiye’de Siyasî Düşünce – Muhafazakârlık Cilt: 5*. Haz. Ahmet Çiğdem. 154-178. İstanbul: İletişim Yayınları, 2013.
- Beneton, Philippe. *Muhafazakârlık*. çev. Cüneyt Akalın. İstanbul: İletişim Yayınları, 2011.
- Bora, Tanıl. *Türk Sağının Üç Hali: Milliyetçilik, Muhafazakârlık, İslamcılık*. İstanbul: Birikim Yayınları, 2012.
- Bora, Tanıl – Onaran, Burak, “Nostalji ve Muhafazakârlık ‘Mazi Cenneti’”. *Modern Türkiye’de Siyasî Düşünce – Muhafazakârlık Cilt: 5*. Haz. Ahmet Çiğdem. 234-260. İstanbul: İletişim Yayınları, 2013.
- Burke, Edmund. *Reflections on the French Revolution*. Oxford: Oxford World Press, 2009.
- Çiğdem, Ahmet (ed.). *Modern Türkiye’de Siyasî Düşünce – “Muhafazakârlık Cilt: 5*. İstanbul: İletişim Yayınları, 2013.

- Çiğdem, Ahmet (ed.). “Muhafazakârlık Üzerine”. *Toplum ve Bilim* 74 (Güz 1997): 52-101.
- De Maistre, Joseph. *Considerations on France*. çev. Richard A. Lebrun. Montreal and London: McGill-Queen’s University Press, 1974.
- Dubiel, Helmut. *Yeni Muhafazakârlık Nedir?*. çev. Erol Özbek. İstanbul: İletişim Yayınları, 1985.
- Duman, Fatih. “Evrrensellik ve Tarihsellik Arasında Edmund Burke, Ahlakın/Siyasetin Felsefi Temelleri”. *Muhafazakâr Düşünce* 19-20 (Kış-Bahar 2009): 9-34.
- Duman, Fatih. “Edmund Burke: Muhafazakârlık, Aydınlanma ve Siyaset”. *Muhafazakâr Düşünce* 1/ 1 (Yaz 2004): 33-58.
- İrem, C. Nazım. “Bir Değişim Siyaseti Olarak Türkiye’de Cumhuriyetçi Muhafazakârlık: Temel Kavramlar Üzerine Değerlendirmeler”. *Modern Türkiye’de Siyasî Düşünce - Muhafazakârlık Cilt: 5*. Haz. Ahmet Çiğdem. 105-117. İstanbul: İletişim Yayınları. 2013.
- İrem, C. Nazım. “Kemalist Modernizm ve Türk Gelenekçi-Muhafazakârlığının Kökenleri”. *Toplum ve Bilim* 74 (Güz 1997): 52-101.
- Karadeniz, Abdurrahim. “Büyük Doğu’nun Siyaset, Toplum ve Devlet Tasarımı: İdeolocya Örgüsü”. *Hece/Büyük Doğu ve Necip Fazıl Kısakürek Özel Sayısı* 97 (Ocak 2005): 16-22.
- Kısakürek, Necip Fazıl. *İdeolocya Örgüsü*. İstanbul: Büyük Doğu Yayınları, 2014.
- Kısakürek, Necip Fazıl. *İhtilal*. İstanbul: Büyük Doğu Yayınları, 2009a.
- Kısakürek, Necip Fazıl. *Türkiye’nin Manzarası*. İstanbul: Büyük Doğu Yayınları, 2009b.
- Kısakürek, Necip Fazıl. *Çerçeve 2*. İstanbul: Büyük Doğu Yayınları, 1999.
- Kısakürek, Necip Fazıl. *Konuşmalar*. İstanbul: Büyük Doğu Yayınları, 1994.
- Kısakürek, Necip Fazıl. “Beklediğimiz”. *Rapor* 4/6. İstanbul: Büyük Doğu Yayınları, 1993.
- Kısakürek, Necip Fazıl. *Başmakalelerim 1*. İstanbul: Büyük Doğu Yayınları, 1990.
- Kısakürek, Necip Fazıl. “Asıl Hikâye”. *Çerçeve 5*. İstanbul: Büyük Doğu Yayınları. (30 Kasım 1978)
- Kısakürek, Necip Fazıl. “Usul”. *Büyük Doğu* 2. (7 Ekim 1964)
- Kısakürek, Necip Fazıl. “Büyük Doğu”. *Büyük Doğu* 2. (13 Mart 1959)
- Kısakürek, Necip Fazıl. “Yeniden Keşfolunmak”. *Büyük Doğu* 1/13. (25 Ocak 1949a)
- Kısakürek, Necip Fazıl. “Artık Bu Kadarı Yeter”. *Büyük Doğu* 3. (28 Ekim 1949b)
- Kısakürek, Necip Fazıl. “İslam Nasıl Bozuldu? Tanzimat Devrinde”. *Büyük Doğu*, 4/82. (27 Şubat 1948)
- Kısakürek, Necip Fazıl. “Türk İrfanı”. *Büyük Doğu*, 1/14. (1 Şubat 1946)
- Kısakürek, Necip Fazıl. “Kültürlenme Davası (3)”. *Çerçeve 1*. İstanbul: Büyük Doğu Yayınları, 1939.

- Müller, Jerry Z. *Conservatism: An Anthology of Social and Political Thought from David Hume to Present*. Princeton: Princeton University Press, 1997.
- Nisbet, Robert. “Muhafazakârlık”. çev. Erol Mutlu. *Sosyolojik Çözümlemenin Tarihi*. Haz. Tom Bottomore – Robert Nisbet. 93-128. Ankara: Ayraç Yayınları, 1997.
- Oakeshott, Michael. *On Human Conduct*. New York: Oxford University Press, 1975.
- Said Halim Paşa. *Buhranlarımız ve Son Eserleri*. M. Ertuğrul Düzdağ (der.), İstanbul: İz Yayıncılık, 1993.
- Tökel, Dursun Ali. “Bir Medeniyet Eleştirmeni Olarak Necip Fazıl”. *Hece/Büyük Doğu ve Necip Fazıl Kısakürek Özel Sayısı 97* (Ocak 2005): 56-66.
- Yanar, Işık. “Necip Fazıl Düşüncesinde Doğu-Batı ve Modernleşme”. *Hece/Büyük Doğu ve Necip Fazıl Kısakürek Özel Sayısı 97* (Ocak 2005): 37-47.